

Оксана Ликова,
*завідувачка Науково-дослідного сектора музеєзнавчої керамології
Інституту керамології – відділення Інституту народознавства
НАН України (сел. Опішне Полтавської обл.)*

УЧАСТЬ МИХАЙЛА КИТРИША У ВИСТАВКАХ НАРОДНОГО МИСТЕЦТВА

Простежується участь у вітчизняних колективних виставках опішненського гончаря Михайла Китриша. Акцентується увага на виробках, представлених на виставках та дипломах, які отримав гончар.

Ключові слова: *гончарство, кераміка, Михайло Китриш, виставка, Опішня, Україна.*

Михайло Китриш (1936 р. н.) – член Національної спілки художників України (з 1971) та Національної спілки майстрів народного мистецтва України (з 1998), заслужений майстер народної творчості України (з 1985), лауреат Премії імені Данила Щербаківського (1995), Державної премії України імені Тараса Шевченка (1999) та Всеукраїнської премії імені Опанаса Сластьона (2006). Попри це, персоналія видатного опішненського гончаря донині недостатньо висвітлена в науковій літературі. Зокрема, зовсім не дослідженою є участь майстра у виставках, хоча він один із небагатьох народних майстрів, хто досить активно брав участь як у вітчизняних, так і в закордонних вернісажах. Свідченням цьому є чисельні грамоти, дипломи, подяки за участь у відповідних заходах, які дбайливо зібрані та зберігаються у приватному архіві родини Китришів. Одночасно усі виставки народної творчості 1960-х – 1980-х років супроводжувалися публікацією каталогів представлених виробів, що також сприяє висвітленню виставкової історії майстра.

Михайло Китриш розпочав свою трудову діяльність у системі Укрхудожпрому на опішненському заводі «Художній керамік» 1955 року [10]. Спочатку возив глину, згодом, навчившись гончарювати у Йосипа Марехи, точив посуд на гончарному крузі. Творчою роботою почав займатися лише з 1966 року. 1 травня 1970 року на заводі за ініціативи Петра Ганжі створено художньо-експериментальну творчу лабораторію, у якій працював і Михайло Китриш. Він, разом з Володимиром Нікітченком, один з останніх покинув роботу в лабораторії 1994 року. Творча робота в лабораторії сприяла участі в більшій кількості виставок. Власне, перша документальна згадка, яку мені вдалося знайти, про участь Михайла

Китриша у них датується 1970 роком і знаходиться в обліковій карті творчого майстра заводу «Художній керамік». У ній зазначено одразу три заходи того року – Республіканська виставка, присвячена 100-річчю з дня народження В. І. Леніна, Республіканська виставка, присвячена XXIV з'їзду КПРС і Всесоюзна виставка, присвячена XXIV з'їзду КПРС [10]. Хоча полтавський дослідник Віталій Ханко у «Словнику мистців Полтавщини» зазначав, що вироби Михайла Китриша «експонувалися: на всесвітній виставці «Експо-67» у Монреалі» [6, с. 87] (проте це єдина така згадка). Таку активність гончаря можна пояснити тим, що він хотів вступити до Спілки художників України, а це було можливе лише за наявності певної кількості виставок.

Усі, хто знав Михайла Китриша, стверджували, що він не з тих людей, які пливають за течією. Він прагнув успіху, визнання і всього добивався своєю наполегливою працею. Перше, що принесла йому участь у виставках – членство у Спілці художників України 1971 року. І вже з цього ж таки року ім'я Михайла Китриша почало з'являтися на сторінках як художньо-публіцистичних творів, так і монографій провідних дослідників українського народного мистецтва. Зокрема, Олексій Дмитренко у монографії «Хвіст ящірки» в розділі про Опішне називає роботу Михайла Китриша «дивотворчістю» [7, с. 139]. Через три роки кандидат мистецтвознавства Василь Щербак у монографії «Сучасна українська майоліка» уже відзначав, що роботи Китриша «позначені рисами сучасності» [11, с. 65]. Індивідуальність творчого почерку опішненського гончаря відзначала 1982 року і видатна українська керамологиня Леся Данченко у монографії «Народні майстри». Вона писала, що його «звірі» «мають свої характерні риси, відрізняються від робіт інших опішнянських гончарі як декоративними елементами, так і формотворчими. Китриш робить те, що йому цікаво, що уявляється йому неперевершеним і гарним. У цьому проявляється творча індивідуальність майстра, відбивається його характер у самій роботі» [1, с. 93].

Однак в усіх згаданих працях ім'я Михайла Китриша лише згадувалося кількома словами чи реченнями, хоча автори й визнавали унікальність його робіт. Лише Володимир Качкан 1994 року в документальній монографії «Жива глина» виділив цілий підрозділ подружжю Галині та Михайлові Китришам і їхньому домашньому музею. Проте оформлений він у формі спогадів, як цього і вимагав формат монографії.

Перша публіцистична згадка про участь Михайла Китриша на виставках датована 1983 роком [8]. З цього часу на сторінках газет і журналів періодично з'являлися повідомлення про участь на вітчизняних чи закордонних виставках опішненських гончарів, серед

яких звучало й ім'я Михайла Китриша. Найбільше таких матеріалів розміщено на сторінках видань 1999 року. Тоді трьох опішнян – Івана Білика, Михайла Китриша, Василя Омеляненка – було відзначено Державною премією України імені Тараса Шевченка. До цієї події в Києві у Палаці мистецтв «Український дім» було організовано виставку «Дивотворіння Опішного – Україні ХХІ століття», де були представлені й роботи трьох згаданих опішненських гончарів. Власне виставка і присудження премії стали основними причинами того, що 1999 рік прикметний найбільшою кількістю публікацій про Михайла Китриша.

Нині мені вдалося зафіксувати участь Михайла Китриша у понад п'ятдесяти вітчизняних і закордонних виставках народного мистецтва з яких шість персональних (дві – у Полтавському краєзнавчому музеї, чотири – у Національному музеї-заповіднику українського гончарства). Окрім вітчизняних виставок, опішненський гончар був учасником і закордонних, зокрема у Велико-Тирново (Болгарія, 1976, 1982), Лос-Анджелесі (США, 1977), Загребі (Югославія, 1979), Кошаліні (Польща, 1980), Слупську (1984, 1985), Осло (Норвегія, 1990) тощо.

На останній персональній виставці, що відбулася в Опішному 2016 року з нагоди 80-річчя Михайла Китриша, гончар згадував: «У мене дуже добре робота йшла, в Києві художня рада добре мене оцінювала, на виставках закупки були, і від цього з'являлося бажання створювати щось нове». Тож не дивно, що майстер активно брав участь у виставках, створюючи до них нові й нові шедеври.

Загалом 1960-і – 1970-і роки прикметні розгортанням в Україні виставкової діяльності. Виставки організовували до ювілеїв видатних осіб, пам'ятних дат, до кожного з'їзду комуністичної партії як Радянського Союзу, так і України, також проводилися й звітні покази областей. Вироби Опішнянського заводу «Художній керамік» обов'язково брали у них участь. А працівники художньо-експериментальної творчої лабораторії, до яких належав і Михайло Китриш, були першими, хто ці вироби створював. До того ж кожного року проводилися виставки досягнень народного господарства СРСР. Упродовж 1971–1987 років Михайло Китриш був постійним учасником цих заходів.

На виставки творів народного мистецтва Михайло Китриш подавав, переважно, зооморфний посуд. Рідше – свічники, тарелі, вази. Інколи на виставки потрапляли дрібні скульптурні композиції. Саме тому цим формам опішнянський гончар надавав перевагу у своїй творчості. Не зважаючи на те, наскільки успішно була представлена опішненська (або й взагалі українська) кераміка на виставці, роботи Михайла Китриша завжди привертала увагу відвідувачів і критиків.

Знаковим є спогад художника-монументаліста Володимира Федька, який був членом експозиційної комісії Всесоюзної художньої виставки «Художники – народу» у Москві 1988 року. У листі до Олесь Пошивайла від 1.02.88 року він писав: «...Я відповідав за експозицію народного мистецтва, і було надзвичайно боляче мені за розділ України. Кожна республіка подбала про себе, окрім нас. Я жахнувся, побачивши купу мистецького сміття, яке повимітали із всіх закутків запасників худфонду, де лежало десятиліттями непридатне до збуту [...]. Опішнянську кераміку репрезентували III попільнички з чортами авт. Китрич. Одним словом велика ганьба» [3, арк. 15]. Цей лист є свідченням того, що навіть на «бідних і невдалих» виставках роботи Михайла Китриша мали місце.

Виставки творів будь-якого майстра, як групові, так і персональні, є підсумком певного періоду творчості. І власне на таких заходах визначаються пріоритети майстра, розвиток його вподобань і творчих можливостей. Визнання досягнень гончаря на виставках проявляється у нагородах – грамотах, дипломах, медалях, призових місцях. На більшості виставок Михайло Китриш отримував відзнаки. У його архіві зберігається близько сотні нагород від різних адресатів – Головного комітету виставок досягнень народного господарства СРСР, Президії верховної ради Української РСР, Президії верховної ради СРСР, обласного управління культури, Полтавської обласної організації Спілки художників України, Національної спілки художників України, Національної спілки майстрів народного мистецтва України, Полтавського обласного управління культури, Міністерства культури й туризму України, місцевих органів влади тощо.

Найбільше запала в душу Михайлові Китришу перша персональна виставка в Опішному, яка відбулася 1996-го року з нагоди його 60-річчя. Виставка була одним із заходів пошанування майстра з нагоди ювілею. Гончар згадував: «Про такі урочистості я й не мріяв ніколи – в нашому селищі дотепер, та й нині живе чимало майстрів, які ліплять не згірш од мене – але такого вшанування ще нікому й ніколи не робили. Видно, раніше люди мало цікавили керівників – аби роботи були, слава йшла...» [4].

Оцінку творчої спадщини Михайла Китриша та його внесок у розвиток традиційного опішненського гончарства другої половини ХХ – початку ХХІ століття зробив генеральний директор Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному Олесь Пошивайло знову ж таки під час відкриття персональної виставки майстра 2016 року. Він зазначив, що «у кожній країні світу є пам'ятники: бронзові, гранітні. А у нас є живий пам'ятник не лише нашому рідному опішненському, а й усьому

українському гончарству. Перед нами – символ розквіту українського гончарства другої половини двадцятого століття, символ тієї золоті доби, коли в нашому селищі творила велика когорта майстрів, які повірили в те, що вони – творці від Бога. Але Всевишній не тільки дарує. Він посилає випробування. Для когось це випробування втратою зору, втратою слуху... Настане колись час – Господь врешті покличе й душу до Себе. Але Він ніколи не позбавить прекрасну українську землю тих квітів, які Михайло Єгорович засіяв упродовж усього свого життя. Це – його гончарні вироби. По суті він залишив світу й кожному з нас свої письмена, споглядаючи які, люди завжди зрозуміють, як він любив свою рідну землю» [2].

Загалом за своє творче життя Михайло Китриш репрезентував свої твори на десятках виставок народного мистецтва як у рідній країні, так і далеко за її межами. Не зважаючи на це він не зупинявся на досягнутому ні на мить. Ще наприкінці 1990-х років дружина Михайла Китриша Галина Китриш згадувала: «Колись пороздивлялися ми грамоти та дипломи про участь у всесоюзних, міжнародних виставках, попереглядали знімки численних робіт, а він сказав: «Ех, ще немає тут отого лева, якого я маю виліпити» [5, с. 161]. Думка майстра не змінилася й наприкінці 2021 року: «Оце хоч би мені господь дав хоч би на місяць, хоч би на скіки нібудь, щоб я побачив, я б ще свої всі задуми зробив» [9]. На жаль, Михайло Китриш нині за станом здоров'я (повна втрата зору) не гончарює. Тож нам доводиться споглядати й досліджувати твори попередніх років, яких нині є достатньо як у музейних, так і в приватних колекціях. Виставкова діяльність була для майстра одним із стимулів створення нових унікальних творів і сприяла збереженню його виробів у великій кількості.

Список використаних джерел та літератури

1. Данченко О. С. Народні майстри / Олександра Данченко. – К. : Радянська школа, 1982. – 128 с.
2. З виступу Олеся Пошивайла під час святкування 80-річчя Михайла Китриша. 21 жовтня, 2016, Опішне.
3. Звернення до музею за 1988 рік // Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному, Національний архів українського гончарства. – Ф. 1. – Оп. 5. – Од. зб. 4. – 127 арк.
4. Карпатський Ф. Глина співає. Авжеж у гончарській столиці – Опішні... / Ф. Карпатський // Колос. – 1997. – № 20-21. – 29 серпня. – С. 15.
5. Качкан В. Жива глина : Мандрівка в минуле та сьогодення Опішного / Володимир Качкан. – Опішне : Українське народознавство, 1994. – 232 с., іл.
6. Китриш Михайло Єгорович // Ханко Віталій. Словник мистців Полтавщини (Архітектори, будівничі, гравери, графіки, декоратори,

дослідники й популяризатори мистецтва, керамісти, майстри народного мистецтва, ікономаляри, живописці, мистці гобелена, порцеляни й фаянсу, скульптори). – Середина XVII – початок XXI ст.). – Полтава : Видавництво «Полтава», 2002. – С. 87.

7. Опішня // Дмитренко О. Хвіст ящірки. – К. : Молодь, 1991. – С. 122–176.

8. Пошивайло Олесь. Джерела народного таланту / Олесь Пошивайло // Прапор комунізму. – Зінків, 1983. – № 171. – 16 червня. – С. 4.

9. Спогади Михайла Китриша. 23.12.2020 // Приватний архів автора.

10. Учетная карточка творческого мастера Укрхудожпрома підприємства завод «Художний керамик» // Приватний архів Михайла Китриша.

11. Щербак Василь. Сучасна українська майоліка / Василь Щербак. – К. : Наукова думка, 1974. – 192 с.

УДК 902(477.53)«2015»

Роман Луговий,

асистент кафедри історії України

Полтавського національного педагогічного університету

імені В. Г. Короленка, археолог

Оксана Коваленко,

кандидат історичних наук, науковий співробітник

Інституту керамології – Відділення Інституту народознавства

НАН України

АРХЕОЛОГІЧНІ РОЗВІДКИ НА ТЕРИТОРІЇ ЧУТІВСЬКОГО РАЙОНУ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ У 2015 РОЦІ

До наукового обігу вводяться матеріали археологічних обстежень та шурфувань поселенських пам'яток біля с. Сторожове та об'єктів курганної групи біля с. Войнівка Чутівського району Полтавської області. Виявлені матеріали дослідження доповнюють археологічну карту басейну річки Коломак.

Ключові слова: археологічні розвідки, Сторожове, XVII–XVIII ст., кераміка.

У серпні 2015 р. Спільна археологічна експедиція Полтавського краєзнавчого музею імені Василя Кричевського та Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка провела археологічні розвідки на території Чутівського району Полтавської області.

Розвідки проводились в межах реалізації програми Зводу пам'яток історії та культури у Полтавській області та стали продовженням розвідувальних робіт, проведених відділом археології